

STILL LIFE IN ART TRAINING- DRAWING PRINCIPLES, MATERIALS AND TECHNIQUES

Petya Uzunova

AMDFA- Plovdiv, Republic of Bulgaria, shashak@mail.bg

Abstract: The study draws attention to the still-life in art education in secondary school. Studying it in all school classes and stages shows the relevance of the problem of artistic literacy and student development. The basic principles of shaping are flattened, decorative and volumetric, which are put to attention when dealing with different issues and tasks in relation to the genre. It is an object of study in the primary, lower and upper secondary schools, in terms of fine arts and especially graphics and painting. Still life can be depicted with different materials and techniques that differentiate between traditional and non-traditional, pure and mixed, easy and more difficult to master. Their specifics, the consistency in the technology and the stages of construction of the graphic and the pictorial work, the means and the possibilities for realization of the ideological and artistic design, the aesthetic impact of the different techniques are the subject of consideration. In the study are mentioned the most used materials and techniques as part of the curriculum content of the learning problem of still life, in view of the psychological and age possibilities and the preparation of the students. In this connection, the degree of complexity of the practical pictorial tasks in the lower and upper secondary schools, in the transition from the flattened-decorative to the volume-spatial way of construction, is highlighted. The three-dimensional design of the deep objects is done through the laws of the linear and aerial perspective and reflection of the elements of lightning, which represent an emphasis in the training for the 6th and 7th grade. The study of the perspective phenomena logically begins with the problems of the compositional structure, the change of the objects in the nephrontal position, the modeling of the volume through the elements of the lightning, first with a pencil drawing, then with picturesque materials, expressions and techniques.

Keywords: education, art materials and techniques, school.

НАТЮРМОРТЪТ В ОБУЧЕНИЕТО – ИЗОБРАЗИТЕЛНИ ПРИНЦИПИ, МАТЕРИАЛИ И ТЕХНИКИ

Петя Узунова

АМТИИ – гр. Пловдив, Република България, shashak@mail.bg

Резюме: Изследването поставя на внимание натюрморта в обучението по изобразително изкуство в средното училище. Изучаването му във всички училищни класове и етапи показва актуалността и значимостта на проблема за художественото ограмотяване и развитие на учениците. Основните принципи на формообразуване са плоскостно-декоративния и обемно-пространствения, които се поставят на внимание, при разглеждане на различни въпроси и задачи, във връзка с жанра. Обект за изучаване е в началния, прогимназиалния и гимназиалния етап, от гледна точка на изобразителните изкуства и по-специално от графиката и живописата. Натюрмортът може да се изобразява с различни материали и техники, които се диференцират на традиционни и нетрадиционни, чисти и смесени, лесни и по-трудни за овладяване. Предмет на разглеждане са техните особености и специфики, последователността в технологията и етапите на изграждане на графичното и живописното произведение, изразните средства и възможности за реализация на идейно-художествения замисъл, естетическото въздействие на различните техники. В изложението се посочват най-употребяваните материали и техники, като част от учебното съдържание за учебния проблем натюрморт, с оглед на психологическите и възрастовите възможности, и подготовката на учениците. В тази връзка се откроява и степента на усложняване на практическите изобразителни задачи в прогимназиалния и гимназиалния етап, в прехода от плоскостно-декоративния към обемно-пространствения начин на изграждане. Триизмерното планово разработване на предметите в дълбочина се осъществява, посредством законите на линейната и въздушната перспектива, и отразяване на елементите на светлосянка, които представляват акцент в обучението за VI и VII клас. Изучаването на перспективните явления логично започва с проблемите на композиционно-конструктивната постройка, с

изменението на предметите в нефронтално положение, с моделирането на обема чрез елементите на светлосянка, най-напред с моливна рисунка, впоследствие с живописни материали, изразни средства и техники.

Ключови думи: обучение, художествени материали и техники, училище.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

В историята на изобразителното изкуство натюрмортът, като самостоятелен жанр, възниква сравнително късно едва през XVII век в Холандия, въпреки че още в стенописите на Древен Египет се забелязват фрагменти, изобразяващи подноси с храни, плодове и съдове към многофигурните композиции. По-късно във фреските и мозайките на Херкулан и Помпей (I-ви век от Хр.) се наблюдават първите натюрморти, „притежаващи всички специфики на жанра“. Античният идеал за красота и съвършенство, намиращ израз в натуроподобието на пластичните форми, през Средновековието постепенно отстъпва място, за да се възроди отново в епохата на Ренесанса, където „художниците обръщат поглед и точно пресъздават материалността, включително на предметите (въпреки че – б.м., П.У.), натюрмортът не достига до самостоятелно развитие“⁷⁷. Отделя се като жанр в творчеството на холандските майстори, достигайки до върхови постижения в развитието си. През XVIII век пагубното влияние на академизма във Франция му отрежда незаслужено място и едва от втората половина на XIX век натюрмортът се превръща в творчески проблем на модерните художници: Сезан, Ван Гог, А. Матист, Ж. Брак, П. Пикасо, Х. Грис, които изнамират нови формално-пластични способности. След това през целия XX век художниците развиват в него индивидуалните си творчески решения и виждания.

2. НАТЮРМОРТ – ПРИНЦИПИ НА ИЗГРАЖДАНЕ

В изобразителното изкуство съществуват два основни принципа за изграждане на формата: плоскостно-декоративен и обемно-пространствен. В зависимост от целите за отразяване на контурите или на триизмерността на предметите, се получава плосък или обемен образ. Декоративно-плоскостният принцип не отразява обема и пространствените промени на обектите. Той се характеризира с двуизмерно изображение върху двумерна плоскост, чиито изразни средства са линията, графичното или цветно петно. „С различни светли и тъмни или цветни петна, ако те не са свързани с релефа на предметите, също може да се подчертае плоскостният характер на изображението и да не се отрази пространствената дълбочина“⁷⁸. „Обемно-пространственият – е триизмерен. Освен височина и широчина включва – дълбочината, която се отразява не с реалните размери, а с илюзията за нея. Претворяването представлява по-висока степен на сложност. Състои се в създаване на триизмерно изображение върху двумерна плоскост, за чие-то измерение няма плоскост, в която да се разположи изображението за дълбочина. В обучението се наблюдава на оптичката, зрителната измама, чрез елементите на светлосянка“⁷⁹. Това поражда необходимостта от намиране на начини за тяхното пресъздаване. Принципът обхваща както обема, така и промяната на обектите, в зависимост от наблюдаваната дистанция и положение при рисуване по натура. Свързан е, с изграждането на обектите чрез елементите на светлосянка: колонна сянка, хвърлена сянка, осветена част, полутона и рефлекс, със законите на линейната и въздушната перспектива. „Перспективата е важно средство за предаване на формата и големината на предметите, тъй като те се променят зрително в зависимост от разстоянието и разположението им в пространството“⁸⁰. За правилното изграждане на обема на предметите е важен анализът на техните форми и особености, разположението им в пространството спрямо хоризонта. Видимите изменения на линиите, формата, големината, осветеността и цветовете на предметите в пространството се наричат перспективни явления, които съобразно спецификата се подразделят на линейна и въздушна перспектива. Обект на линейната перспектива са пространствените промени на линиите,

---

⁷⁷ Yanakieva, Zora. Still life art training in the general and vocational education schools in Bulgaria. – V: *Knowledge – international journal*. Institute of Knowledge Management – Skopje. Skopje: Vol. 17, No 4, pp. 1509-1784, p.1679, 2017.

⁷⁸ Димчев, В. Изобразително изкуство и рисуване. 11 клас на единното средно политехническо училище. София: ДИ Народна просвета, с. 60-61, 1986.

⁷⁹ Yanakieva, Zora. Still life art training in the general and vocational education schools in Bulgaria. – V: *Knowledge – international journal*. Institute of Knowledge Management – Skopje. Skopje: Vol. 17, No 4, pp. 1509-1784, p.1680, 2017.

⁸⁰ Занков, О., Б.Дамьянов, О.Христова, Б.Доневска. Учебник по изобразително изкуство за 7 клас. София: Анупис, 6, 2010.

големините, пропорциите и съотношенията между предметите в зависимост от положението им спрямо зрителя. За правилното изобразяване на измененията на предметите е необходимо да се познават елементите на перспективата: хоризонта спрямо който се определя положението им в пространството, а в резултат различията в перспективния образ; убежните точки, в които се събират всички нефронтални линии на ръбестите тела, поставени в нефронтално положение; зрителното поле, зрителната точка, дистанцията между наблюдаващия и обекта за изобразяване. Предметите с овална форма също са проблем на перспективата. Във фронтално положение окръжността не си променя формата. Образът ѝ представлява правилна окръжност с равни диаметри. Видимо се променя само големината, в зависимост от дистанцията. Колкото по-голяма е дистанцията, толкова окръжността се изобразява по-малка и обратно. В случай, че окръжността се наклони (завърти около един от диаметрите) тя се изобразява като елипса, която има близък и далечен край. Големината ѝ се определя от две оси: голяма и малка, които са перпендикулярни и се разполовяват. В практиката освен ръбести – се изобразяват предмети с цилиндрична и обла форма: чаши, вази, гърнета, шишета, които имат успоредни окръжности – дъно и горен отвор (гърло). „В нефронтално положение те се виждат като по-широка или по-тясна елипса в зависимост от разположението им в пространството“⁸¹. Колкото хоризонталната линия е по-отдалечена от хоризонта, толкова по-широка е и обратно. Вторият вид перспектива, обуславящ обемно-пространствения принцип, е въздушната. Появява се в Италия през Ренесанса с интереса за изобразяване на въздушната маса между зрителя и предметите, което се отразява на силата на цветовете в задния план на пейзажите, изграждащи убедително пространствена дълбочина. „За първи път в произведенията на Леонардо да Винчи светлосянката моделира пространството. Леонардо открива „сфуматото“, което може да се определи като „рисуване в пространството“ или „изобразяване на въздушната среда“⁸². Въздушната перспектива разглежда цветовете промени и светлосянката на обектите в пространството, в зависимост от дистанцията спрямо зрителя. Натрупването на въздушна маса, при отдалечаване на обектите, се отразява на силата на цветовете и на отслабването на контраста между осветените и засенчените части. Стремехът за постигане на дълбочина съчетава линейната с въздушната перспектива. „За пространственото въздействие на всяка художествена творба допринася и начинът на тоналното изграждане на живописната и графичната форма. При разположение на обектите на първи план формата се изгражда триизмерно-пространствено и с повече подробности. При втори и трети план контрастът на светлосянката намалява, а детайлите изчезват“⁸³. Усещането за дълбочина се постига, чрез градацията на светло и тъмно, чрез степенуване щриха на молива, отслабване натиска на молива върху хартията за далечния план и усиление на близкия, употреба на по-плътни или по-редки щрихи. Пространствената триизмерност се постига, чрез два основни способа: линеен – за изграждане на общата конструкция, пропорциите, пространствените съотношения и частите на предмета; светлосенъчен – чрез степенуване на светлите и тъмните петна, предаване на фактурата и материалността. Линията има плоскостен, спомагателен характер при композиционно-конструктивната и пропорционална постройка. При степенуване на нейната плътност, се изобразяват обемът и пространственото разположение на обектите. Светлосенъчният способ се съчетава с живописното или графичното петно. Линията обаче има и пространствен характер, забележим в творбите на майсторите, където на места се усилюва, отслабва или дори изчезва, за да се появи отново с „пълна сила“.

Формите на предметите се открояват, в зависимост от степента на осветеност, която се определя от разстоянията между светлинния източник и предмета, предмета и наблюдателя, от вида на светлината: директна или отразена, от силата на излъчване на източниците, от характера, фактурата и цвета на повърхността и др. Степента на осветеност на предметите се нарича светлосянка. За разлика от рязката граница между осветените и засенчените части на ръбестите предмети, при облите – преливането от светли-на към сянка е плавно, посредством полутон. Елементите на светлосянка, изграждащи обема, се подреждат в определен ред: полутон, блясък, полусянка, колонна сянка, рефлекс, полутон. Полагането на щрихите следва формата на предмета, което внушава по-силно усещането за триизмерност. Изборът на изб-

---

⁸¹ Пак там, 13.

⁸² Димчев, В., Др. Немцов, Ч. Попов. Изобразително изкуство. Книга за учителя на 7 и 8 клас. София: Отворено общество, 11, 1995.

⁸³ Занков, О., Б.Дамьянов, О.Христова, Б.Доневска. Учебник по изобразително изкуство за 7 клас. София: Анупис, 17, 2010.

разителен принцип зависи от идеите и предпочитанията на художника, от особеностите на стила. В обучението по изобразително изкуство изборът е съобразен с възрастта. Децата до определена възраст рисуват плоскостно. „Съзряването на зрителния апарат и усъвършенстването на зрителния център в мозъка са предпоставки за усвояването на обемно-пространствения способ“⁸⁴. Една от целите на обучението е, формиране на знания и умения за обемно-пространствено изграждане по натура, памет или впечатление. Изобразяването на обема на предметите е по-висок етап в развитието на изобразителната дейност, „свързан с формирането на значително по-сложни изобразително перцептивни образи и с по-развито прост-ранствено мислене и въображение“⁸⁵. Детската изобразителна дейност се характеризира с два принципа на изграждане: плоскостен и пространствен, които строго не могат да се диференцират по възраст и по качества на рисунката, тъй като се комбинират и рядко се срещат в чист вид. Известно е, че до определена възраст изграждането е двумерно-плоскостно. Докъм петата-шестата години децата разгръщат обекти-те фронтално върху плоскостта. След седмата година се забелязва стремеж за отразяване на отделните планове, обектите се ориентират ниско-високо. На девет-десет години изображението е двумерно-прост-ранствено, с ориентация на предметите ляво-дясно. Наблюдава се стремеж за изграждане на представата за илюзорна дълбочина. След дванадесетата година децата се запознават с линейната и въздушната перспектива и изграждат умения за обемно-пространствено рисуване, което възниква най-често при съчетаване на различни обекти за изобразяване. Например, натюрморт с предмети в различно положение, разположени в няколко плана, пейзаж с дървета и хора и т. н.⁸⁶

В обучението приложение намират и двата принципа. При рисуване на натюрморт по натура, памет или въображение, учениците от началния етап ползват основно линията, контура и петното, които имат декоративен характер. Изобразяват украсата на предметите, допълвайки изображението с разнообразни плоскостни орнаменти, мотиви и форми. В прогимназиалния етап се развиват зрителната памет, аналитичното и пространственото мислене, което благоприятства усвояването на обемно-пространствения принцип и по специално в шести и седми клас. Обучението „започва с моливна рисунка на несложни геометрични тела с ръбеста и обла форма, което преминава към живописно изграждане. Подходящи модели за изобразяване са цветя, плодове, матирани пластмасови и керамични битови съдове, които са опростени и обличат форма, без декоративна украса, отначало поставени фронтално, преминаващи постепенно в нефронтално положение“⁸⁷. Обемно-пространствените задачи се поставят, при рисуване на натюрморт, пейзаж, фигурална композиция и др. Учениците формират знания и умения за пресъздаване на перспективните изменения в дълбочина, чрез елементите на светлосянка, които се развиват в гимназиалния етап, чрез добре планиран и организиран дидактически процес.

3. МАТЕРИАЛИ И ТЕХНИКИ

Материалите и техниките имат важно значение в обучението по изобразително изкуство. „От тях до голяма степен зависи продължителността на изобразителния процес, трудностите по създаване на творбата, характерът на самата творба и нейното въздействие“⁸⁸. В учебния процес се прилагат разнообразни материали и техники, които условно се делят на традиционни и нетрадиционни. Традиционните – са познати от десетилетия, редовно се прилагат в творчеството на художниците и в обучението: акварел, монотипия, печатане и др., определящи характера на съдържанието и вида на задачите. Нетрадиционните материали и техники са нови за обучението, несвойствени и привнесени отвън, обогатяващи средствата и възможностите за създаване на по-гъвкави форми и интересни решения, стимулиращи творческо въображение на учениците. Материалът е средството за изпълнение на художествения замисъл. Творбата съществува благодарение на материала, като основна градивна частица, без която творбата на практика не може да се реализира. Ето защо много често материалите дават названието на творбата или вида изкуство, към което принадлежи. В широк смисъл материалът включва различни физически материали като бои, хартия,

---

⁸⁴ Мойнова, М., М. Савчева, С. Робова. Изобразително изкуство за 8 клас. София: Азбуки- Просвета, 22, 2009.

⁸⁵ Димчев, В. Изобразително изкуство. Методика. София: Просвета, 102, 1993.

⁸⁶ Пак там, 105.

⁸⁷ Янакиева, З. Интерактивното обучение в професионалната подготовка на студентите по методика на изобразителното изкуство. Пловдив: Имеон, 203, 2017.

⁸⁸ Дамянов, Бисер. Материали и техники в изобразителната практика. София: Нова звезда, 11, 2003.

инструменти за работа, както и различни източници на информация, литературни текстове, раз-кази. Като материал за създаване на едно произведение може да послужи литературен, библейски сюжет. „В тесен смисъл понятието материал включва само различни физически материи, които се използват за създаването на творба”⁸⁹. Всеки материал има определени свойства и начини на работа. Някои материали са сравнително лесни за употреба, други се прилагат при наличие на определени умения и въздействат естетически сами по себе си⁹⁰. Изборът им определя характера на бъдещата творба и ползваната техника.

Понятието техника в изобразителното изкуство е с двойко значение: 1) начин на употреба на ма-териалите и инструментите; 2) последователност от стъпки за създаване на определен тип творба. Техниките се делят на чисти и смесени. „Чисти техники са например акварелната, темперната, техниката лави, техниката на пастела. В случая названието на техниката идва от названието на боите, които се използват в изобразителната практика. В други случаи, като например при техниката „стъргане”, „линорез” и др., названието идва от начина на работа с материала”⁹¹. Смесена или комбинирана техника е тази, която съчетава две или повече чисти техники. Комбинирането на различни техники създават по-широки изобразителни и изразни възможности, по-богата текстура, по-силно въздействие, което се отразява на крайния резултат. Изпълнението на една и съща идея с различни техники, довежда до „създаване на различни по характер творби”, което определя важноста им в обучението по изобразително изкуство за формиране на знания, на общи и частни технически умения, за изразяване в материал. Експериментирането с ма-териали „създава стимули за художествена дейност, съдейства за изграждане на представите за свойства-та и изобразителните възможности на отделните материали”⁹². При изучаване на нови материали обикновено се дават разяснения, във връзка със свойствата, качествата и изобразителните възможности на материалите, с подготовката им за конкретна задача; с правилата и реда за употреба. Учебното съдържание обхваща основните видове художествени дейности: живопис, графика, скулптура, приложно-декоратив-ни изкуства и съответните материали и техники. Една част от уроците са свързани със светлосянката и триизмерното обемно рисуване, предвидени за определена възраст, поради степента на трудност, като необходим етап от развитието на изобразителната дейност, подпомагащ пространственото мислене. Осъзнаването на разнообразието от възможности на графичните средства: черно – бели линии, шрихи и петна, се осъществява в процеса на работа с материали и техники. От гледна точка на изследването инте-рес представляват материалите и техниките по учебния проблем натюрморт, съотношението между графичните и живописните, чистите и смесени техники.

В началното училище I-IV клас учениците работят с: цветни моливи, флумастери, пастели, аква-релни и темперни бои, пластилин, глина, цветна хартия. Техниките са: акварелна („Мокро в мокро”), темперна, „рисуване с маслен пастел и акварелни бои”, цветна монотипия „рисуване чрез издраскване“, батик върху хартия, рязана и късана апликация, апликация с рисуване. От графичните техники се изуча-ват: молив, туш, флумастер, монотипия, отпечатъци след прегъване, от издълбан картоф, от разнообраз-ни материали, темпера, пастел, восъчен и кредов картон, черен силует върху бял фон, бял силует върху черен фон, темпера с туш т. нар. „Заливане”. Задачите за натюрморт са: „Ваза с цветя по памет и въобра-жение“, „Моделиране на цветя и плодове от пластилин“, „Натюрморт в контрастни цветове“, „Натюр-морт - плоскостно-декоративно изграждане с черен материал“, „Натюрморт – апликация“. По-важните цели и резултати от обучението са: формиране на умения за смесване на боите, получаване и съчетаване на топли, студени и контрастни цветове, работа с чисти и смесени техники, усвояване на различни израз-ни средства. Развиване на усет за форма и обем. Свободно ползване на линията и шриха в резултат на експресивните възможности при работа в техниката рисуване чрез издраскване; придаване на силуета на предметите, на най-характерното във формата, чрез определяне на основния (локалния) тон на всеки предмет; формиране на умения за подготовка и работа с кредов картон.

---

⁸⁹ Пак там, 18.

⁹⁰ Пак там, 19-25.

⁹¹ Пак там, 21.

⁹² Янакиева, З. Мотивацията в обучението по изобразително изкуство в прогимназиалния етап при ученици от български и ромски произход. – В: *Годишник* на ШУ „Епископ Константин Преславски“. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, Т. XVII D, 217-218, 2013.

В прогимназиалния етап V-VII клас *материалите и техниките* за изпълнение на натюрморт са: апликация, материал по избор; гравюра на линолеум в „черна линия“ и „бяла линия“; рисуване с туш са-мостоятелно и смесено с четки и пера; темперна техника; рисунка с молив; темпера и туш; цветна лино-гравюра; класическа монотипия. *По-важните цели* от обучението по натюрморт са: учениците да надградят знанията и уменията си за композиционно поместване на предметите и придаване на характерните особености на формата, в зависимост от гледната точка. Изграждане на обема и светлосянката на ръбести и цилиндрични предмети, чрез отразяване посоката на светлината и засенчените части с полутон. Овластяване на обемно-пространствения принцип и етапите за изграждане на рисунката, включваща: композиция, конструкция, перспективни съкращения, светлосенъчна завършеност. Овластяване на разнообразни изразни средства, формиране на умения за живописно изграждане на пространството. *Какви умения формират и развиват учениците при работа с различни материали?* В изобразителната дейност формират знания и умения за работа в техника линогравюра („черна линия“ и „бяла линия“), запознават се с етапите за изграждане на цветна линогравюра. Разширяват знанията си за изразните възможности на графика-та като изкуство и за значението на цветовете, спрямо живописата за постигане на тонално богатство. Добиват представа за последователността на отпечатване на матриците при цветната графика, както за различията между плоскостно-декоративното и обемно-пространственото изграждане. Разширяват уменията си за обемно пресъздаване на предметите с темпера и експериментирането ѝ в комбинация с туш; за работа с моливна техника, чрез степенуване на щриха и насищането му с различни по мекота моливи. Развиване на въображението, чрез оформяне на произволни графичните петна в познаваем образ.

В гимназиалния етап VIII-IX клас знанията и уменията за натюрморт, усвоени от предходните години се обобщават и систематизират. В обучението се акцентира на свободата в рисуването на варианти, скици по натура, по памет и впечатление, на етюди и ескизи. Набляга се на: *линията* при конструиране на формата и при отразяване на перспективните изменения на предметите, поставени в характерни и нехарактерни положения, както на *обемно-пространственото* им изграждане със светлосянка при осветяване от различни посоки.

Натюрмортът се изучава почти във всички класове и етапи на обучение. Усложняването на задачите се съблюдава с възрастта на учениците. *В начален курс* децата отразяват най-общо впечатленията си от предметите и характерните детайли за украса. Преобладават живописните задачи, следвани от тези за апликация, моделиране, с графични материали и смесени техники. Графичните техники отстъпват на живописните. Формите на работа са по памет и въображение, по-рядко по натура, поради особеностите на възрастта – неизградените все още умения за наблюдение и анализ на натурата. Предметите се изграждат плоскостно-декоративно и обхващат само най-общото, характерното, постигнато с графични средства: петна, точки, чертички, прави, начупени и кръстосани линии. В *прогимназиалния етап* се акцентира на изобразителните планове, на пропорциите, перспективните изменения и елементите на светлосянка в графичната рисунка – в повечето случаи традиционно, чрез молив и щрих по формата, загатващ за материалността на предметите. От материали се употребяват още темперни, акварелни бои, линогравюра, по-рядко апликация и моделиране. Усложняването на живописните и графичните задачи за натюрморт във всеки следващ клас, надгражда знанията и уменията. Работата по натура измества рисуването по памет и въображение. Под влияние на обучението се развива способността за наблюдение, аналитичното мислене разширяват се зрителните представи, укрепват волевите процеси и устойчивостта на вниманието, подпомагачи натурното рисуване. Спрямо началното училище задачите се удвояват. Най-много са тези по живопис, следвани от задачите по графика, моделиране и апликация. Материалите и техниките в сравнение с предходните класове са по-ограничени. Акцентът в VII-VIII клас пада върху въздействието на топлите и студените цветове за изграждане на пространството, контрастът на преден и отслабването му на заден план, детайлизацията и обощаването на места за пресъздаване на илюзията за дълбочина. „Цветовата гама от контрастна преминава в топла, студена и монохромна. Материалността: от матови керамични и пластмасови съдове се обогатява с метални и стъклени предмети, с гладка и бляскава повърхност, по която се виждат силните ефекти от въздействието на светлината“⁹³. В гимназията задачите за натюрморт са изключително малко. Приблизително две-трети са изобразителни, а една-трета – неизобразителни, като

---

⁹³ Yanakieva, Zora. Still life art training in the general and vocational education schools in Bulgaria. – V: Knowledge – international journal. Institute of Knowledge Management – Skopje. Skopje: Vol. 17, No 4, pp. 1509-1784, p.1681, 2017.

мястото на последните се обяснява, с нарастването на теоретичната информация, развиване на познавателните и аналитичните умения. Преобладават живописните, следвани от графичните задачи, чиито проблеми се отнасят както до принципите на изграждане на натурата, така и до индивидуалните творчески решения за работа с материали и техники.

4.ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Натюрмортът е особено важен жанр за художественото ограмотяване на учениците в средното училище. С него започва изучаването на перспективните явления и обемно-пространственото изграждане в прогимназиалните класове, което представлява по-висок етап на развитие в художественоизобразителната дейност. Чрез усложняване на задачите за рисуване, с преминаване в по-горна възраст, обучаваните формират представи за принципите на изграждане (плоскостно-декоративен и обемно-пространствен) и за прилагането им практически в творческата дейност. Създаването на натюрморти, чрез различни по характер задачи (живописни и графични), материали и техники, благоприятства развитието на общите изобразителни и специфични технически умения, както обогатяването на художествената изразителност.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Дамянов, Бисер. Материали и техники в изобразителната практика. София: Нова звезда, 238, 2003.
- [2] Димчев, В., Др. Немцов, Ч. Попов. Изобразително изкуство. Книга за учителя на 7 и 8 клас. София: Отворено общество, 65, 1995.
- [3] Димчев, В. Изобразително изкуство и рисуване. 11 клас на единното средно политехническо училище. София: ДИ Народна просвета, с.175, 1986.
- [4] Димчев, В., Изобразително изкуство. Методика. София: Просвета, 208, 1993.
- [5] Занков, О., Б. Дамянов, О. Христова, Б. Донева. Учебник по изобразително изкуство за 7 клас. София: Анубис, 111, 2010.
- [6] Мойнова, М., М. Савчева, С. Робова. Изобразително изкуство за 8 клас. София: Азбуки-Просвета, 83, 2009.
- [7] Янакиева, З. Интерактивното обучение в професионалната подготовка на студентите по методика на изобразителното изкуство. Пловдив: Имеон, 294, 2017.
- [8] Янакиева, З. Мотивацията в обучението по изобразително изкуство в прогимназиалния етап при ученици от български и ромски произход. – В: *Годишник на ШУ „Епископ Константин Преславски“*. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, Т.XVII D, 214-220, 2013.
- [9] Yanakieva, Zora. Still life art training in the general and vocational education schools in Bulgaria. – V: *Knowledge – international journal*. Institute of Knowledge Management – Skopje. Skopje: Vol. 17, No 4, pp. 1509-1784, p.1677-1684, 2017.

